

RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 187 (3).**

1923 a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 3. Wabariigi Walitsuse wastamine rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimise peale keskmiste tulunormide määramise asjus maapidajatele. — 4. Koosoleku lõpetamine. — 5. Ohtu- poolse koosoleku päewakorra täiendamine.

Riigikogu koosolek 18. jaanuaril 1923 a. kell 10 hommikul.

Kokku on tulnud 89 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees **K. Päts.**

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold.**

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**, rahaminister **G. Westel**, siseminister **K. Einbund**, välisminister **A. Hellat**, põllutöominister **B. Rostfeldt**, sõjaminister **J. Soots.**

Koosolek algab kell 10.20 min.

I. Päewakorra wastuwõtmine. Juhataja **K. Päts:** Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Kas soovitakse sõna päewakorra muutmise kohta?

J. Piiskar (is.): Harilikult oleme näinud, et päewakord arupärimiste ja küsimiste suhtes on nii kokku seatud, nagu need küsimised eelmisest koosolekust on järele jäänud, milledele on juurde lisatud uued sissetuleku järjekorras. Kuid käesolevas päewakorras näeme, et 19. ja 20. punkt on tahapoole paigutatud ning wahetele wõetud 18. päewakorra-punkt. Mina teen ettepaneku 18. punkti paigutada wiimaseks päewakorra-punktiks ajalise järjekorra pärast, aga ka sellepärast, et 19. ja 20. päewakorra-punkt käsitawad küsimust sisuliselt, kuna 18. päewakorra-punkt sedasama küsimust käsitab ainult wormiliselt. Juba sellepärast peaks ta lõppu paigutatama.

Juhataja **K. Päts:** Rkl. Piiskar'i poolt on ette pandud 18. päewakorra-punkti wiimaseks päewakorra-punktiks panna. Selle ettepaneku kohta sõnasoo- wijaid ei ole. Asun hääletamisele. (Hää- letatakse. Loetakse häälid.) See ettepanek on saanud poolt 24 häält, vastu 26, sellega tagasi lükatud. Päewakord jääb endiseks.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Abisekretäär **W. Pezold:** Riigi- kogu juhatus on otsus- tanud järgmised sea- duseelnõud komisjo- nidesse anda (loeb):

Wälisministeeriumi 1923 a. eelarwe ja koosseisud — eelarwe-komisjoni;

1923 a. eelarwe täiendus: kulude osas 176.922.400 marga ja tulude osas 55.367.700 marga suuruses — eelarwe- komisjoni;

Tartu ülikooli õpejõudude ja eripalga- liste ametnikkude palgaseaduse eelnõu — rahaasjanduse komisjoni;

tulitikumaksu seaduseelnõu — raha- asjanduse komisjoni;

seaduseelnõu Petseri linna ja maa- konna, narooatagustes waldades ja Wasknarwa alewiku õpejõudude lisa- palga kohta — rahaasjanduse komisjoni; õpetajate palgaseaduse täiendamise seaduseelnõu — rahaasjanduse kom- misjoni;

riigiametnikkude ja -teenijate palga- seaduse täiendamise ja muutmise seadus- eelnõu — rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **K. Päts:** Riigikogu lä- heb esimese päewakorra-punkti juurde.

3. Wabariigi Wa- litsuse wastamine rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimise peale keskmiste tulu- normide määra- mise asjus maa- pidajatele.

Rahaminister **G. Westel:** Aus- tatud Riigikogu liik- med! Tulumaksu ellu- wiimine- oleneb sel- lest, kas suudetakse tulumaksu õiglaselt kindlaks määrata.

Meie näeme, et neis riikides, kus hea maksuaparaat, hästikorraldatud katastrid, ning inimesed tulumaksuga harjunud, seal ei tule tulumaksu kindlaksmääramise juu- re mitte suuri sekeldusi ega lahkumine- kuid ette, näiteks Inglismaal ja ennesõja- aegsel Saksamaal. Kus aga tulumaks peale sõda ja rewolutsioone on uue instituudina ellu kutsutud, neis maades, nagu ka meil

Eestis, on tulumaksu fikseerimine väga raske. Meil Eestis tuli eriti raskusena juurde veel see asjaolu, et meil maksualused ei ole mitte harjunud otsekoheste maksudega, nagu seda ka tulumaks on. Iseäranis raske oli tulude kindlaksmääramine põllumajanduslistes üksustes. Pea-põhjus seisis selles, et nimetatud üksustel ja just väikemajapidamise üksustel ei olnud korrapärast raamatupidamist. Võib öelda, et see täiesti puudus. Teise põhjusena võiks nimetada põllupidajate iseäralist waadet tulude peale. See asjaolu ei walitse mitte üksi meil, waid suuremalt osalt kõikides agraarmaades. Maaomanik wõi põllupidaja ei tahaks mitte heameelega oma maksualuse tuluna näha seda summat, mis ta üldse on sisse wõtnud, waid seda summat, mis temal järele jäänud. Kolmanda põhjusena võib olla ka see, et maapidajad waatawad tulumaksu enese peale terawamalt arwustades kui kõik teised kihid. Igatahes kindel oli, et meil ei suudetud kuidagi põllumajapidamisest saadud tulu üldiselt kindlaks määrata ja selle läbi tekkisid väga suured raskused tulumaksu läbiwiimisel maal. Peab tunnistama, et tulude hindamine ei sündinud mitte õiglaselt, toimetati seda ilma, et kindlaid andmeid oleks olnud, mille tõttu muidugi üksikud väga raske ja suure tulumaksu koorma alla sattusid, teised, võib olla, liig kergelt läbi pääsesid. Sellepärast tekkis juba paari aasta eest küsimus, kas ei saaks mitte põllumajapidamisest saadud tulu kohta iseäralised keskmised normid maksma panna, mille põhjal põllumajapidamisest saadud tulud tuleksid maksustamise alla wõtta. Olgugi, et meie Eesti tulumaksu-seaduse järele põhjenes kõik deklaratsioonide peal, mida maksuaparaadil tuli kontroleerida, siis oli selge, et kõigi nende iseäraliste keeruliste küsimuste peale ei suudetud mitte õiglast ja õiget wastust saada ja selle tõttu olid wäärnähtused tulumaksu määramise juures päris loomulikud. Juba eelminewal tulumaksu-aastal hakati maksuaparaadi enese initsiatiiwil tarwitama keskmisi norme. Wõeti maksualuseks puhaskasu rublade näol jne. ja katsuti selle põhjal üksikuid kohte hinnata. See printsiip oli teatawas mõttes tulumaksu-seaduse prak-sise sisse tikkunud, kuid teist abinõu ei olnud ja sellepärast wõttis ka seadus, mis 1922 a. suwel wälja anti ja mis tulumaksu-seaduses üksikuid muudatusi ette tõi, selle printsiibi omaks ja legaliseeris seda tulu-

maksu-seaduse § 41 neljanda ja wiienda märkuse näol, mille järele maksja võib tema poolt põllumajandusest saadud tulu üles andmata jätta, niisugusel korral määratakse maksjale tulumaksu põllumajandusest saadud tulude pealt, keskmiste normide järele, mis iga aasta enne esimest jaanuari rahaministri ettepanekul eelmise majandusaasta kohta Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatakse. Ja siis veel teine tähendus on, et keskmised tulumormid awaldatakse „Riigi Teatajas“ hiljemalt neli nädalat enne deklaratsiooni sisseandmise tähtaega. Selle seaduse põhjal hindas Wabariigi Walitsus keskmised tulumaksu normid kogu riigi kohta ja awaldas need 3. jaanuaril „Riigi Teatajas“ nr. 3. Nende normide puhul on rahwaerakonna rühma poolt arupärimine sisse antud, kus tähen-datakse, et need normid ei wasta mitte keskmistele tulumormidele, waid ennem tähendawad kahekordset ülemmäära, teiste sõnadega, öeldakse, et tulud on liig kõrgelt hinnatud maapidajate juures.

Siin juures, enne kui arupärimise peale sisuliselt wastama hakata, pean ma veel tarwilikuks tähendada, et teiselt poolt, iseäranis pahemalt poolt, on ajakirjanduses ümberpöördukt toonitatud, et põllupi-dajate tulud on liig wäiksel hinnatud. Iseäranis toonitab seda rkl. Jõeäär, ta ütleb, et meie keskmised tulumormid väga suureks wäärnähtuseks on meie kodanlise walitsuse maksupoliitikas. Peale selle tähendab veel härra Jõeäär, et põllupi-dajate tulud mitte wäiksed ei olla, waid et siin olla iseäralist poliitikat aetud, et suuremad kohad olla wähe-ma maksu alla pandud, kui wähemad kohad. Umbes se-dasama on ka, kuigi just mitte sellel toonil, „Waba Maa“ oma teisipäewases numbris awaldanud, on igatahes arwus-tawale seisukohale asunud ja toonitanud, et tulumormid mitte ei wasta maapoliiti-kale wõi selle sihtjoontele, nimelt olla suuremad kohad wähem maksustatud, kui keskmised jne. Mina loen ennast kohus-tatuks tähendama kõige pealt selle peale, et nende tulumormide kokkuseadmise juu-res ei ole Wabariigi Walitsus ega walit-suse aparaat mingisugust poliitikat aja-nud. Juba suwel, kui maksuseadus Riigikogu poolt wäsi wõeti, kui maksumää-rad kindlaks määrati, on omajagu mak-supoliitikat sees olnud, kuna aga normide kokkuseadmine puht-tehniline töö on ol-nud. Võib kritiseerida, kas need normid wastawad tõsioludele wõi on nad eksli-kud, aga igatahes mingisugust poliitikat

nende normide kokkuseadmise juures olla ei wõi. On ju loomulik ja selge, et tulumaksu kindlaksmääramine wõib sündida ainult siis, kui majapidamise üksus on oma majapidamise üle täpisealt tulud ja kulud tasakaalu wiinud ja siis oma puhaskasu õiglaselt välja wõtnud ja ka õieti välja arwanud. Niisugune kindlaksmääramine on ainult õiglane ja eksimata. Kui hästi ja kui ideaalselt need normid kokku seatud ei oleks, ei suuda need kuidagi wiisi kõikidele nõuetele täpisealt wastata. Iga keskmiste normide juures tekib, kui amplituudid arwesse wõtta, ikkagi teataw protsent eksitusi. Eksitus nende normide kokkuseadmise juures on harilik, ja Wabariigi Walitsus püüdis seda ainult kummi miinimumini vähendada.

Kui nüüd eriti nende tulunormide juurde tagasi minna, siis peab tähendama, et Wabariigi Walitsus ei ole kinnitamise juures midagi iseäralist saanud välja mõelda. Tema on wõtnud materiaale, mis üksikute wõi kõikide maksujaoskondade poolt olid kogutud ja registreeritud. Neid on tema ainult normaliseerinud, neile teatawa keskmise normi välja kalkuleerinud ja oma arwamise järele ühele ehk teisele poole kaalunud, millede motiivid jällegi puhttehnilised olid. Kuidas see töö tehtud on wõiksin mina Riigikogu liikmeid lühidalt üksikute nähtustega tutvustada. Nagu ma juba ütlesin, on kõik tulumaksu jaoskonnad, see on 18. jaoskonda 10 maakonnas, sellekohaseid töid teinud, suwest saadik korjates oma ringkondades andmeid üksikute kohtade tulutoowuse üle ja need ette pannud rahaministeeriumile, kes neid on koondanud ja neile katsunud õiglast keskmist normi leida. Ma wõiks üles lugeda üksikute maakondade poolt antud ülemmäärad ja alammäärad ja needsamad walitsuse poolt kinnitatud. Näituseks Wiljandi maakonnas oli ette pandud ülemmäär 16.500.— ja alammäär 4.950.—, Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud 16.000.— ja 3.600.—; Tartu maakond 18.500 ja 4.000.—; Wabariigi Walitsus — 15.300 ja 3.400.—; Walga maakond — 10.000 ja 1.800.—; Wabariigi Walitsus — 15.300 ja 3.400.—; Järwa maakond — 17.000 ja 2.800.—; Wabariigi Walitsus — 15.300 ja 3.400.—; Wiru maakond — 10.000 ja 3.000.—; Wabariigi Walitsus — 14.000 ja 3.000.—; Pärnu maakond — 13.800 ja 3.000.—; Wabariigi Walitsus — 14.000 ja 3.000.—; Wõru maakond — 10.000 ja 3.500.—; Wabariigi Walitsus — 13.500 ja 2.900.—; Harju

maakond — 13.000 ja 5.000.—; Wabariigi Walitsus — 13.000 ja 2.700.—; Lääne maakond — 15.000 ja 3.600.—; Wabariigi Walitsus — 13.000 ja 2.700.—; Saaremaa — 10.000 ja 2.000.—; Wabariigi Walitsus — 11.000 ja 2.100.— Sellega on Wabariigi Walitsuse poolt nimetatud normide poolt 1 maakond wõi kaks maksujaoskonda, neist kõrgemate poolt 5 maakonda wõi 10 maksujaoskonda, kokku 6 maakonda, 12 maksujaoskonda. Madalamate normide poolt on 4 maakonda, 6 maksujaoskonda. Sellest on näha, et siin on jällegi tahetud walitsuse poolt keskmised normid välja töötada. Kuidas töö on tehtud, wõiks ka illustreerida üksikute nähtuste läbi. Ma wõtan, näituseks, üksikud kalkulatsioonid Läänemaa I ja II maksujaoskonna poolt tehtud. Näituseks, II jaoskonnas on arwatud — esimese klassi maa annab 8 seemet, selle kohta on arwatud 1922 a. wiljasaagi keskmised hinnad: rukkipuud 245 marka, oder 200 marka, nisu 300 mrk., piim 9 marka toop, wõi 60 marka nael. On wõetud järgmine talu, kus maa-ala nii wäike, et talu töötab ilma palgalise tööjõuta, see on, põldu oleks 4 tiinu, heinamaad 8 tiinu, karjamaad 4 tiinu, 1 tiin kõlbmata maad, kokku 17 tiinu ehk 0,15 atra. Talus oleks 1 hobune, 3 lehma, 2 mullikat, 2 wasikat ja 2 siga. Siis on wõetud esiteks külw ja saak ja selle äratarwitamine — kesa — 1 tiin, rukist — 1 tiin, otra — 1 tiin, kartulid — 2 wakamaad, segawilja — $\frac{1}{2}$ tiinu, kaera — $\frac{1}{2}$ tiinu. Külwatud on rukist 12 puuda, saadud 96 puuda, millest seeme 12 puuda maha arwatud, jääb järele tarwitamiseks ehk müügiks 84 puuda. Otra on külwatud 8 puuda, saadud 64 puuda; seemet maha arwates jääb tarwitamiseks 56 puuda, milleks 20 puuda loomatoitmiseks ja 36 puuda müügiks. Kartulid 2 wakamaad, saadud 240 puuda; saak ilma seemneta 180 puuda, sellest 60 puuda loomasöögiks, jääb järele 120 puuda. Kaeru on 6 puuda külwatud, 48 puuda saadud, seemet maha arwates on jäänud loomade tarwitada 42 puuda. Segawilja on külwatud $7\frac{1}{2}$ puuda, saadud 60 puuda, seemet maha arwates jääb loomadele 52 puuda. Mis karjasaadustesse puutub, siis on saadud 3 lehmast à 1200 toopi — kokku 3600 toopi. Sellest wasikatele ja põrsastele joodetud 300 toopi; jääb järele ümbertöötamiseks ehk oma tarwitamiseks 3300 toopi, millest wõib saada 8 puuda wõid.

Ära tarvitatud ehk müüdnud 2 wasikat, 2 siga, 1 lehm.

Kasude väljaarwamine: 84 puuda rukkid à 245 mk. 20.580 mk., 36 puuda otre à 200 mk. 7.200 mk., 120 puuda kartulid à 40 mk. 4.800 mk., 8 puuda wõid à 2.400 mk. 19.200 mk., 2 wasikat à 700 mk. 1.400 mk., 2 siga à 5.280 mk. 10.560 mk., 1 lehm à 5000 mk. 5000 mk., korter oma majas 2000 mk. — kokku 70.740 mk.

Kuludeks on arwatud adramaks 0,15 à 50 mk. 750 mk., jahwatus 150 puuda à 10 mk. 1500 mk., hobuste rautamine 610 mk., weo-, põllutööriistade ja muu hoonete kasutamine keskmiselt 5% aastas 200.000 mk. wäärtuse pealt 10.000 mk., kokku 12.860 mk.

Puhastulu väljaarwamine: tulud — 70.740 mk., kulud 12.860 mk., puhastulu 57.880 mk.

Puhastulu ühe põllutiinu pealt I klassi maaheaduse juures: 57.880 mk. : 4 = 14.470 mk. ehk ümmarguselt 14.500 mk.

Siin on walitsuse poolt kinnitatud kõigest 13.000 mk.

Järgmine on sellesamas maakonnas III klassi headusega maaga talu tulude hindamiseks arwatud, et see annab keskmiselt 4 seemet. Natuuras saadud tulud on hinnatud 1922 a. jooksul olnud keskmiste koha peal maal olnud hindadega ja müüdnud wili on hinnatud 1922 a. wiljasaagi müügi ajal kohapeal olnud hindadega — rukis 245 mk., oder 200 mk., nisu 300 mk. puud, piim 9 mk. toop, wõi 60 mk. nael jne.

Hindamisel on wõetud talu niisuguses suuruses, et talu tööd ilma wõõraste, palgatud tööjõududeta saaks ära tehtud, nimelt talu, milles 4 tiinu põldu, 8 tiinu heinamaad, 4 tiinu karjamaad, kõlbmata maad 1 tiin — kokku 17 tiinu suur, ehk kokku 0,15 atra. Talus on loomi: 1 hobune, 2 lehma, 1 mullikas, 1 wasikas ja 2 siga.

Siin on niisamuti välja kalkuleeritud wäärtused 1922 a. hindadega ja arwatud saak 4 seemnega. On leitud tulusid 48.080 mk., kulusid 10.070 mk., puhastulu 38.010 mk. Amortisatsiooni kuludeks on wõetud 4%. Maksualuseks on määratud ümmarguselt 9.500 marka. Walitsuse poolt on kinnitatud 9.000 marka.

Siis on weel Lääne maakonnas I jaoskonnas ühe 6-tiinulise koha tulude ja kulude kalkulatsioon analoogiliselt ettekantule tehtud, mida siin korrata ei oleks mõtet. On saadud jällegi tiinu pealt tea-

taw summa, mis walitsusele ette pandud, kuid mida walitsus weidi on wähendanud.

Mis puutub sellesse, et nüüd suurematel maakohtadel peaks sissetulek proportsionaalselt kaswama, siis on minul empiirilised andmed, mis tõendawad, et see mitte nii ei ole. Kui härra Jõeäär oma artiklis välja loeb, et Wiljandimaal koht, mis 300 tiinu suur, aluseks wõttes ettekantud kalkulatsiooni, peaks vähemalt 3 miljonit rohkem sissetulekut andma, kui walitsuse poolt wastuwõetud normide järele kindlaks määratud, siis arwan mina, et see ei wasta tõeandmetele. Igas suuremas majapidamises on raamatupidamine olemas, igatahes Harjumaal on 1922 a. kohta andmed olemas. Kui Harjumaal 30-tiinuline koht annaks 247.300 mk. ja selle järele meie arwaksime 330-tiinulise koha sissetulekut, siis oleks see umbes 3.900 marka tiinu pealt arwates 1.190.000 mk. ehk ümmarguselt 1.200.000 mk. Anija mõis Harjumaal on põllutiinude järele 356 tiinu suur — tulu 560.000 mk.

Wereda mõis 300 tiinu, tulu hinnatud 365.000 mk., Abja mõis — 280.000 mk., Kuusiku mõis — 5092 tiinu suur, annab 1.050.000 mk. ja see siin jällegi empiiriliste andmete järele. Ma ei usu mitte, et mõisad ehk suured talud, kellel oma korralik raamatupidamine, ennast laseksid nende normide järele maksustada. Nende normide järele oleks tulumaks, mitte just tulu, waid ainult miinimum sellest, see oleks Wiljandimaal alammäär:

5 tiinu maad à	600 marka
12 „ „ à	2.400 „
20 „ „ à	5.000 „
30 „ „ à	7.250 „

75-tiinuline koht, ma arwan, et need on Liiwimaal juba kõige suuremad kohad, kus põllumaad nii umbes 225 Liiwimaa wakamaad on, see on wististe kõige suurem ja neid tuleb Wiljandimaal wähe ette ja need oleksid hinnatud 32.000 marka. Ma tulen jälle tagasi selle etteheite juurde, et progressiivselt nende pealt see tulumaks ei ole õige. Wõtame alammäära — see on 600 marka ja järgmine oleks 12 korda suurem (Wahelhüüe pahemalt poolt: Ei ole proportsionaalselt.) Proportsioon nagu see Adam Riese järele on 5—30, 1:6 wastu, meil aga 1:12 wastu, see on kahekordne, mitte aga proportsionaalne. Mina toonitan siin, et see mitte poliitiline küsimus ei ole minu isiklise arusaamise järele, waid küsimus on puht-praktiline ja empiiriline.

Kui teie, mu härrad, teete siin selgeks, et tulumäärad ei ole mitte õieti määratud ja näitate teed, kuidas neid tuleks määrata, siis olen mina esimene, kes sellega ühineb. Siin ei ole mitte üksikud töötanud, vaid terve maksuaparaat ühes kaasabiga kui ka omawalitsuse asutused. Statistiliste andmete puudusel on meil Eestis võimatu nii täpiseid andmeid üles anda, kui neil maadel, kus suured kogemused on ja kes teavad, missugust tulu see ehk teine koht ideaalselt sisse toob. Meie elame murrangu ajal, ja seal võivad suuredki eksitused ette tulla. Tänaaastased maksud ei lähe minewaastastest maksudest lahku. Üldiselt pean mina härra Kerem'i ja teiste härrade arupärimise peale wastama, et minu arwates need normid mitte liiga kõrged ei ole ja nad mitte suuri kõigutusi meie rahwamajandusesse ei too, et selle tõttu põllumajandusline pankrott ähwardaks, nagu siin arupärimises on öeldud. Mis puutub härra Kerem'i 3-da küsimise kohta: millega on seletataw maksulehtede trükitud märkus, et nende majapidajate tulu ülesandmisi arwesse ei võeta, kellel täielik raamatupidamine puudub, — siis wõin selle peale wastata, et seaduses eneses küll ei ole niisugust paragrahwi, mis seda dikteerib, aga kui meie seadust wähe lähemalt waatame, siis peame ometi toonitama, et märkus seaduse mõttele wastab.

Juhataja K. Päts: On arupärijad wastusega rahul?

A. Kerem (rhw.): Ei ole! Ma teén ettepaneku läbirääkimisi kohe awada.

Juhataja K. Päts: On ettepanek tehtud läbirääkimisi kohe awada. Teisi ettepanekuid ei tehta, siis asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawana enamusega wastu wõetud.

A. Kerem (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Meie rühm, esitades käesolewat arupärimist, ei ole mõtelnudki seda käsitada kui mõnda poliitilist küsimust, vaid ta saab sellest täiesti aru, et see wõib ja esimeses jones ka peaks kui puht majandus-praktiline küsimus käsitatud saama. Asja juurde sisuliselt asudes pean mina kohe alguses selle peale tähendama, et nähtawasti ei suudeta meil lahti saada meeoleoludest ja seisukorra hindamistest, mis makswad olid sõjaaastatel maa ja linna wahel. Sõjaajal elas maa tõesti wõrdlemisi kergemalt, kui linnas

elada suudeti, kuid sõjaajale järgnewatel aastatel on see märksa muutunud, nii et praegusel ajal minu arwates umbes ennesõjaaegne olukord ja wahekord on jälle tagasi pööranud. Kui meie aga waatleme keskmisi tulunorme, mida maakonna komiteed wälja on rehkendanud põllupidamise kohta, siis pean ma küll otsekohe ütleva, et seal juures liiga roosilises meeoleolus on wiibitud, nagu oleks maa kullaauk, kust lõigatakse ilma, et tarwis oleks tööd teha ehk kulusid kanda, ehk nagu kaswaks ühe rukkikõrre otsas kümme pead. Meil sagedasti armastatakse wõrdlusi, mis kulla peale ümber rehkendatud. Meil oleksid paljudki rõõmsad ja eriti ka maapidajad, kui nad wõiksid ütelda oma tulude kohta niisama palju kullas, kui enne sõda. Oletame näituseks, et meie põllupidaja samapalju praegu kullas teeniks, kui enne sõda. Ma tahan wähe selgitada, et walitsuse poolt määratud normid ka sarnase oletatawa tulu kaugelt üle trumpawad. Mul on praegu siin üks raamat käepärast, milles põllupidajate tulused enne sõda käsitatakse. See raamat on tuntud põlluteadlase dr. Eisenschmidt'i doktori-wäitekiri, kus ta Tartu maakonnas ettewõetud talude uurimise tagajärgi käsitab ja eriti ka nende tulude juures peatab. Et see uurimistöö täiesti erapooletu, on wäljaspool igasugust kahtlust. Samuti ei oleks üleaurune tähendada, et Tartu maakond üks wiljarikkamatest on, sellega peaksid seal talude tulud eriliselt suured olema. Raamatus awaldatud uurimise tagajärjed näitawad aga hoopis midagi muud. 10 aasta jooksul kogutud andmete kokkuwõttes näitawad aastas järgmisi keskmisi saadusi. Näituseks talu nr. 50 — puudujääk 105 rubla. Siis on ka talusid, kus on wäikene ülejääk 40 rubla, on ka talusid, kus on ülejääk 264 rubla, kuid edasi näeme talusid, kus jälle puudujääk 90 rubla. Keskmiselt wõttes on puhaskasu wähest saja rubla ümber saadud wäheha talu kohta. Siin on küll majapidajate isiklikud kulud maha arwatud, kuid ühtlasi on nende majapidajate omad tarwitud ka üsna wäikesed olnud, nagu seal samas näidatud. ulatawad 90 rubla ümber. Muidugi, kus lapsed koolis käisid, seal ei saadud sarnaste wäikeste kuludega läbi, kuid wiimased talud ei ole ka mitte puhta ülejäägiga töötanud, vaid puudujäägiga, siin on kas waremalt kogutud kapitaali ehk wõlgade abil lapsi koolitatud. Nii kõikus wäheha talu keskmine tulu enne sõda 100—200 kuldrubla

ümber ja kui meie neid arwame Eesti markadesse ümber, mis annaks 16.000—32.000 marka, siis näeme, et ennesõja-aegsed tulud ka kullas rehkendatult ikka palju väiksemad on, õigemini, mitte nõnda kui Wabariigi Walitsuse normide järele arwates saame.

Eriti veel tahaksin ma paar märkust teha selle kohta, kuidas maakonna hindamise komiteed on keskmisi tulunorme välja arwanud. Läänemaal, näituseks, on wõetud aluseks, et talu annab 8 seemet. Wõib olla, et mõnes kohas, nagu Kullamaal ja eriti Wigalas seda saab, mina ei ole kõike Läänemaad läbi käinud ja ei tunne seda põhjalikult. Aga seal Läänemaa nurgas, kus ma mõni aasta tagasi wiibisin, Noa-Rootsis, on maapind küll sedawõrd halb, et mina, olles pärit Wõrumaalt, otse imestama pidin, kuidas seal elada saab. Kuna härra rahaminister just siit näitusi tõi, siis peatan ma just selle maa juures. Härra rahaminister rääkis, et komitee on keskmiselt rehkendanud 4 seemnega. Mina pole seal küll põldu pidanud, aga nendest põldudest läbi sõites võib juba ilma selletagi ütelda, et nelja seemet sealt waewalt küll keegi löikab. Ma sõitsin juhtumisi wilma järele wäljaldelt läbi, ma ei näinud muud kui rusika ja näpuotsa suuruseid kiwa; wõis arwata, et seal mulda ei olegi, aga kui lähemalt waatasin, siis nägin, et siin ja seal kiwi tagant ja wahelt ka mõni rukkioras wälja oli pugunud. Et sarnane maa iga aasta 4 seemet annaks, ei ole loota. Juba sellepärast oleks lausa ekslikud maakonna tulukomitee wäljaarwamised Läänemaa halwema osa tulukuse kohta.

Aga veel huwitawam on see, kuidas seal tulusid on arwestatud. Seal on kõik üles wõetud, mis majapidamisest võib saada — niipalju rukist, niipalju otre, niipalju kaeru, niipalju piima, wasikaid ja sigu. On ju ometi kõigil teada, et selleks, et piima saada, peab lehmale midagi toiduks andma ja ei saa ka mitte kõike wilja ära müüa... (Rahaminister G. Westel: Loomade ülespidamiseks mine wili on maha arwatud.) ...kui wasikaid on waja kaswatada, siis ei saa mitte kõike piima ära müüa, waid wasikas joob osa sellest tingimata ära... (Rahaminister G. Westel: Ka see on maha arwatud.) ...1200 toopi piima aastas on liiga suur arw ühe Läänemaa lehma kohta, wõttes neid niisugustena, nagu mina neid seal näinud olen. Aga noh,

meil on Läänemaa inimesi ja need teawad wist paremini, kui suur nende piimasaak on.

Paberil majapidamise ja puhaskasu wäljaarwamine on wäga lihtne asi, siin võib igasuguseid tagajärgi wälja arwata, kuidas süda soowib, kuidas olud aga tegelikult kujunewad, on koguni teine asi. Ma näen, et neid keskmisi norme üles seades ei ole mitte waewaks wõetud tegelikkude majapidajate poole nii pöörduda, nagu tegi seda omalajal doktor Eisenschmidt, kes tahtis tõesti erapooletult kindlaks teha, kuipalju põllupidamises tõesti tulusid ja kulusid on. Siin on kantseleis kirjutatud suured pikad poognad täis ja siis lõpuresultaat wälja wiidud. Nii ei saa aga mitte majapidamist arwestada, seal peab õieti hoolega küsima ja kaaluma, teateid koguma, ja mitte ainult kantseleis arwusid ritta kirjutama, kuidas aga silmale ilus. Wäljakuulutatud keskmiste normide wäljaarwamisel on meil aga tegemist palja teoretiseerimisega, mis mitmed kümned ja sajad tuhanded kodanikkudele maksma läheb.

Siis rääkis härra rahaminister weel, et meil keskmiste normide määramisel on wälja mindud sellest põhimõttest, et eksitus minimaalne oleks. Kuidas on sellega lugu? Normidest näeme, et 5-tiinuline talu kõigeparemal juhtumisel võib sisse tuua 80.000 marka ja kõige halwemal juhtumisel, näituseks, Saaremaal, kus kiwi kiwi juures seisab, on sissetulek sama suurest talust 35.000 marka. Nii siis on wahel kõige parema ja kõige halwema põllutiinu wahel kõigest natukene rohkem kui kahekordne. Kas on ühtegi inimest, kes seda uskuda wõiks, et kõige parem põllutiin Eesti pinnal on kõige halwemast ainult 2 korda wäärtuslikum? Mina arwan, et sarnast põllumeest küll ei ole, kes seda usuks. Kui siin kümnest korrast oleks räägitud, siis wõiks sellega ju leppida, aga et see wahel ainult kahekordne oleks, siis võib ainult ühte järeldada, et niisugune arwamine täiesti ekslik on. Ei wõi ju tulusid hinnata ainult tiinude arwu järele, pealegi weel siis, kui kõigeparem kõigehalwemast nii wahel lahku läheb. Sel teel wõime ja tuleme ka täiesti ekslikkudele resultaatidele. Sellepärast arwan ma, et enam-wähem õiglasel keskmised normid ainult maahindamise alusel üles seatud wõiksid saada. Lõuna-Eestis selleks mingisugust takistust ei ole, sest tulumääramine puhaskasurublade järele annab sada korda õigema resultaadi, kui

mõnesuguse pinnamõõdu üksuse järele määramine. Ka Põhja-Eestis saaks sellest üle. Siin on küll palju kaebtusi kuulda adrasajandiku üle, kuid usun, et nende järele tulude määramine ometi mitu ja mitu korda õiglasem tuuks kui tiinu järele. Kuid selle kohta võivad eriti need sõna võtta, kes põhjalikult Põhja-Eesti olusid tunnewad. Samuti võiks Saaremaal hinnata rewisjonirublade järele, kuigi need kaugeltki mitte ideaalsed hindamise üksused ei ole. Kui Saaremaal kõige halwema koha tulu hinnatakse 35.000 marka ja kõige parema koha tulu 55.000 marga peale — see on 5-tiinulise koha juures — siis on wahekord rewisjonirublade kaudu ikkagi palju õiglasem, kui tiinu üksusi aluseks võttes võimalik on saada.

Ma olen näinud tulumaksu-lehti läinud aastast, mis waldades kokku seatud ja pean ütlema, et wallas on tehtud iööd siiski teatawa asjatundmisega. Siin on tegewad olnud inimesed, kes, ehk küll mitte suured asjatundjad maahindamise alal ei ole, ometi üksteise majapidamist ja tulusid tunnewad, mille tõttu tulude määramine enam-wähem ühtlane. Kuid peale selle, kui need lehed maakonna hindamise komisjonist on läbi käinud, siis ei ole nad enam arwustamise wäärt. Maakonna hindamise komisjonis ei tunta majapidamisi, waid nähtawasti otsustatakse juhuslikult. Kuid juhuslikkude tundemärkide järele on küll kõige kardetawam maapidaja õigete tulude üle otsustada.

Edasi pean ma järgmise asjaolu peale tähendama: wäljakuulutatud keskmised normid ei näe ette, kuidas siis talitada, kui majapidamine renditud on, ehk kuidas siis tuleb teha, kui majapidamine pärisomandus on. Kas rent arwatakse maha wõi ei? (Rahaminister G. Westel: Muidugi arwatakse maha.) Kus see on öeldud? (Rahaminister G. Westel: Tulumaksu-seaduses § 11 on see selgesti öeldud.) Wõib olla, et see paragrahw asja lahendab, kuid mulle näib, et see küsimus alles praegugi lahendamata on. Nimetatud seaduse § 11 oli juba minewal aastal maksew, aga ma tean küllalt rentnikka, kellele suuremad tulud on määratud, kui pärisomanikule. Nähtawasti ei ole see paragrahw maksew olnud, wõi teda ei ole vähemalt läbi wiidud. Samuti on mõnel koht wälja makstud ilma wõlaprotsentideta, teine on aga waewalt koha ostnud, tal on suured protsendid maksta ja wõlg tasuda.

Kas need arwatakse tulust maha? Siis ei ole isiklik töö sugugi arwesse wõetud. Mina tähendaksin aga, et isiklik töö sissetuleku peale wäga suuresti mõjub. Kui isik ise koha peal töötab on tulu suurem, wastasel korral — muidugi wäiksem. See maksab just eriti wäikekohtade juures. Normid ei räägi nii midagi.

Nüüd on küsimus, keda see seadus õieti tabab? Minu arwates talusid, kellele ei ole raamatupidamist. Esiteks rääkisin ma wäikekohtade tuludest. Nüüd tahaksin ma suuremaid kohti puudutada. Wõtame majapidamise, kus 100 tiinu põldu on; seal tuleb tulu üle poole miljoni; kellel 200 tiinu põldu on — 1.073.000 marka; kellel juba 400 tiinu põldu, sellel tuleb ligi 2 miljonit. See on weel arwatud ilma mingisuguse lisaettewõtteta, näituseks ei ole sinna juurde arwatud wabrikud ega muud sarnased ettewõtted. Nüüd tahaksin ma härralt põllutööministrilt küsida: temal on suuremaid majapidamisi pidada, kus 100, 200, 300 tiinu põldu on, peale selle weel wiinawabrikud ja teised sarnased ettewõtted. Nii palju, kui minul nendest majapidamistest teada, ei ole ühegi tulu normides ettenähtud suuruseni tõusnud, selle juures on põllutööministeeriumi pidada olewad majapidamised ühed paremad. Kui nüüd põllutööminister teab, et temale alluwate mõisade tulu nii wäike on, mis põhjusel on siis wäikekohtade, talukohtade tulu nii suureks määratud? Mina näen, et praegune tulumaksu tabel ülekohtune on, eriti talude kohta. Mõisades, kus raamatupidamine sisse on seatud ja kus sissetulekud ja wäljaminekud selgesti näha, on tulu wäikene, sest see saab raamatute järele arwatud; kuna talumajapidamises, kus raamatupidamine puudub, tulumaksu-normid täiesti kurnawateks muutuwad, kuid pääsemist nende eest ei ole. Mõisad, kus raamatupidamine sisse seatud, wõiwad seaduse põhjal nõuda, et nendele rohkem tulumaksu ei määrata, kui raamatute järele seda määrata wõib. Kes aga tulumaksu normi wastu waielda ei saa, need on talumajapidamised, sest et nendel raamatupidamine puudub. Rahaminister tõi näituseks Tallinna lähedal olewa Anija mõisa, millel 360 tiinu põldu, üldine tulu 560.000 marka arwatud. Ma ei kahtle selle juures, et mõisawalisusel raamatute järele korda läks selgeks teha, et tal rohkem tulu ei ole, aga maksuwate normide järele peame juba samasuguse tulu aila, see on enam kui kolm korda wäheima majapidamise arwama, kui

raamatud puuduvad. Kus on siin õiguse mõõdupuu, ühel pool on enam kui 3 korda väiksem maa ja tulumaks pea sama kõrge kui mõisal, mis 3 korda suurem. Kas võime nüüd ütelda, et need tulumaksu normid on erapooletud ja õiglaselised keskmised normid? Et maa nende tulumaksu normide pärast ei ole veel liikuma hakanud, tuleb sellest, et need normid veel tegelikult ellu viidud ei ole, ja meie maainimesed ei ole mitte nii erksad, et kohe teisel päeval, kui tulumaks välja kuulutatud, rahutuks lähewad. Mina arwan, et neid norme kuidagi ei saa maksma panna. Ma ei julge otsekohe ütelda, mis õige norm oleks, õige normi kättesaamiseks on põhjalikku hindamistööd ja uurimistööd tarwis. Üksikute andmete põhjal, mis mul olemas, võiksin ma rääkida 500 margast 1 puhaskasurubla pealt. Siis saaksime ehk niisuguse normi, mida põllumajapidamine välja kannatab. Kui rahaminister ütles, et 5000—6000 marka talukoha pealt ära maksta midagi ei tähenda, siis oleks ta pidanud arwesse wõtma, et tulumaks ainukene maks ei ole talu pealt. Minule on taludes kwiitungid näidatud, mis saadud mitmesuguste maksude eest peale tulumaksu. Seal on mitmesugused lisamaksud, seal teedemaksud, seal on kogukondlised maksud jne. Ja nõnda leiate teie igast majapidamisest 5—6 maksukwiitungi, mis kokku pea samasuguse summa välja teewad, kui tulumaks. Arwake see maksusumma ennesõjaaegsetes kuldrublades ja siis näete, et maksud talukohtade peal mitte väiksed ei ole. Mina leian, et need maksud on kuldrublades arwatud 2 isegi 3 korda suuremad kui enne sõda, ja kui meie neid tänawu aasta weel suurendame, siis on see maainimestele tõesti üllatus ja ülesaamatu raskus. Mina arwan, et sarnast üllatust meie mitte lubada ei tohiks. Rahaministeeriumil on palju võimalusi selleks, et täiesti erapooletult välja kalkuleerida tegelikku tulu, aga mitte tulumaksu arwata kabinetides väljarehkendatud tulumormi järele. Andmete saamiseks võib pöörata põllutöministeeriumi poole, põllumeesteseltside poole jne., ma usun, et nad erapooletuid ja küllalt õigeid andmeid anda suudawad. Minu arwates on tulumaks, kui ta õiglaselt määratud, põllupidajale wastuwõetaw maks, peab aga selle juures silmas pidama, et kui põllumajapidamisest saadawaid tulusid liig kõrgelt ja selle juures väga ebaõigelt hinnatakse, siis see

maks maapidajale kõige raskemaks ja wastikumaks maksuks muutub.

Mina loodan, et Wabariigi Walitsus ja eriti iust rahaministeerium kõike seda, mis siin ette on toodud arwesse wõtab ja awaldatud keskmised tulinormid täiesti ümber töötab, mille juures tulinormide väljatöötamisel aluseks wõetakse mitte pinnauksusi, tiinusid, mis mitte midagi ära ei ütle, waid maa wäärtuse ja tulukuse andmeid — puhaskasurublasid jne. ja et keskmised tulinormid mitte kõrgemalt ei saaks kalkuleeritud, kui tegelikult maapidamisest saadawad tulud olla wõiwad.

A. Jõeäär (sd.): Lugupeetud rahwasaadikud! See wiis, kuidas meil tulumaksu-seadust teostatakse, on laiades rahwahulkades õige tõsist, ja minu arwates, õige põhjendatud meelepaha elule kutsunud. See on peale maareformi teostamise küsimuse üks teine kõige walusamatest küsimustest meie riiklises elus. Härra rahaminister tähendas väga õieti, et tulumaksuwõtmise juures tulude õiglaselt kindlaksmääramine peasi on ja just see õiglaselt kindlaksmääramine ongi peajasjalikult selle tekkinud pahameele põhjuseks. Õiglase kindlaksmääramise juures on eksitud peajasjalikult walla tulumaksu komisjonides, ning maakonna komiteedes ja selleks on mitmesugused põhjused mõõduandwad olnud. Osalt on põhjuseks asjaolu, et tulumaks meil õieti alles uus on, maksuaparaat weel nõrk ja seal teenistuses olewad isikud oma ülesande täitmiseks küllalt wilumusi ei ole jõudnud koguda. Teiseks on maksuasutused äärmiselt üle koormatud töödega, selle tõttu, et meil maksustakse tulusid, mis alla elatismiinimumi ja mis annawad ainult mõnisaada marka tulumaksu; maksudeklaratsioon tuleb üksikul asutusel kümnetuhande wiisi läbi waadata. See paberitehunnik matab neid nii oma alla, et selle tõttu wõimatu on suuremaid tulusid, kus üksikutelt maksjatelt sadatuhandeid wõimalik oleks saada, kindlaks teha niwõrd, et nende tulude maksustamine seaduslikult põhjendatud oleks. Nii tehakse komisjonides umbkaudsete arwamiste põhjal mingisugune otsus ja kui selle põhjenduseks ei ole küllalt faktilist materjaali ette toodud, muudetakse see kaebtuse põhjal ülemas astmes ümber. Selle tõttu on meil nüüd sarnane olukord tekkinud, et tulumaks pearaskusega palgasaaajate peale langeb, sest nende sissetulekuid võib

äripealselt kindlaks teha. Niisama lasub ta ka wäikemaapidajate peal, kes kõige suurema protsendi kogu rahwast moodustawad ja suurema osa tulumaksust maksma peawad. Meil ei ole veel nii kaugele jõutud, nagu teistes maades. Inglismaal näituseks, pääseb tulumaksu alt wälja ainult üks protsent sissetulekutest, kuna meil, kui jätame arwesse wõtmata palgasaaajate ja wäikemaapidajate sissetulekud, mis enam-wähem kindlaks tehakse, siis arwan, et ma mitte palju ei eksi, kui ütlen, et ülejäädawatest tuludest waevalt wast paar protsenti tulumaksu alla kuuluwad, kuna 98% sellest maksust wabaks jääwad. Igasugused spekulandid ja ärilised ettevõtted leiawad kõiksugu teesid, et oma tõelisi sissetulekuid warjata. (O. Strandman (töer.): Kas seda kahtlustust põhjendate andmetega?) Nii kaua, kui ei ole wõimalik tulumaksu komiteedel selgusele jõuda, isegi suuremate tulude kogusumma üle, kunni neil ei ole wõimalik seda kindlaks teha, pole wõimalik ka kindlaid andmeid selle kohta ette tuua, aga igatahes on kindel, et suurem osa tuludest, ma räägin just suurematest tuludest, pääseb ühel ehk teisel teel tulumaksu alt wälja. Edasi on neis komiteedes suureks puuduseks see, et seal isegi kindlakstehtud tulude juures sagedasti kaunis iseäralist poliitikat aetakse. Olgu küll, et meie tulumaksu komiteedes suurem osa liikmeid on walitud omawalitsuse asutuste poolt ja nemad peaksid seal enamuse huwides talitama, kuid sagedasti selgub, et need liikmed kõige pealt selle eest muretsewad, et nende eneste tulud wähenдатud saaks, see on esimene ülesanne ja selle kohta wõiksin ma küllalt näitusi tuua, sest see minu ütetus põhjeneb nimelt faktide peal. Teiseks on neil seal omad sugulased, tutawad ja onupojad, kelle tuludid on waja wähenadata ja mõnikord tarwitatakse oma mõju ka isikliste waenlaste kahjuks, kellele siis „riigi kasuks“ hästi tugew maks peale pannakse. Kahjuks peab ütleva, et meie rahwa poolt walitud esitajatel omawalitsuse asutustes ei ole veel niiwõrd arusaamist riiklistest ülesannetest ja kodaniku kohustest, et omi ülesandeid õieti täidaks. (Wahelhüüe tööerakonnast: Tulumaks on halb, tähendab — waja ära kaotada.) Maks iseenesest ei ole mitte halb, waid teda wiiakse halvasti ellu. Teie ei wõi ütelda, et maaseadus iseenesest halb on, waid ta on halb sellepärast, et teda halvasti teos-

tatakse ja ka see wiis, kuidas meil tulumaksu ellu wiiakse, rikub selle maksu enda kuulsust. Wõib olla, tehakse seda mõnel pool teadlikult, sest tulumaksu komiteedesse on mõnel pool tekkinud sarnane element, kes püüab sihikindlalt rahulolematust tekitada selleks, et rahwa seas tulumaksu, kui otsekoheise maksu wastu meelepaha sünnitada ning sellega walitsuse kaudsete maksude suurendamise poliitikaks soodsat meeleolu luua.

Nüüd peaksime waatama, kas on põhjendatud käesolewal juhtumisel see rahwaerakonna poolt esitatud arupärimise osa, kus on ette toodud mitteõiglaste normide määramine majapidamiste peale. Kas need tulunormid, mis esimese 5 põlutiinu juures tulude wäljaarwamise aluseks wõetud, täiesti tuludele wastawad ja kui suured nad õieti peaksid olema, on wäga raske andmete waral kindlaks teha. Kui suured ühe wõi teise talu sissetulekud, isegi keskmiselt on, on minu arwates peaaegu wõimatu täripealselt kindlaks teha. On ju tõsi, et meil statistilised andmed ja mingisugused kokkuwõtted selle kohta olemas, missuguses wahekorras on põllumaa suurus maa kogupinnaga ja kui palju põllutiinust saaki on saadud jne. Peab ütleva et need andmed, mis on olemas, on antud maapidajate eneste poolt ja wõib oletada, et nad täripealsed ei ole. Kuid isegi siis, kui meie waatame ja arwesse wõtame neid statistilisi andmeid, mis on põllumeeste endi poolt antud, siis tuleb wälja, et need normid, mis 5-tiinuliste majapidamiste peale on määratud, sugugi ülearu suured ei ole ja ma pean härra rahaministrit selles asjas toetama, kes sedasama kinnitas, ning pean ütleva, et siin walitsus küll wist mitte ülekohtu teinud ei ole nende normide kindlaksmääramisega. Ma ei hakka kõiki neid statistilisi andmeid ette kandma, sest see wõtaks wäga palju aega, kui siin üksikasjaliselt wälja hakata rehkendama wiljapuudasid ning piimatoopisid. Wõtame seda asja palju lihtsamalt kaalumise alla ning waatame, kui palju tuleks ühe keskmise talu pidajal tulumaksu maksta ja kas see maks siis tõesti nii suur on, nagu siin härra Kerem tähendas, et ta wiia majapidamise hukatuse äärele. Statistiliste andmete põhjal wõib ütelda, et ühe keskmise Eesti talu suurus on 31,61 tiinu. Niisugusel talul on keskmiselt wõttes umbes 6—7 tiinu põllumaad. Ühel sarnasel 7-tiinulise põllumaaga talul tuleks nende normide järele, mis nüüd walitsuse poolt

on välja töötatud, keskmiselt maksta aastast tulumaksu 740 marka. Ma arwan, et sarnane summa ei võiks ühtegi põllumajapidamist häwinemisele wiia. Kui võrdleme seda maksu teiste maksudega, mida kodanikud peavad kandma riigi ülevaldamiseks, siis ei ole see maks kuigi suur. Wõtame näituseks sissetuleku, mis tollidest saadud ja kui ma ei eksi, siis oli see summa minewal aastal enam kui miljard marka. Wiimaste rahwalugemise andmete järele on meil Eestis 1.100.000 kodanikku. Arwame nendest siis pooldeki maksumaksjateks, s. o. 550 tuhat kodanikku. Ehk arwame selle summa üksikute majapidamiste peale. Meil on umbes 220 tuhat majapidamist ja kui tollidest saadud summa selle 220 tuhande majapidamise peale ära jaotame, siis tuleks igal majapidajal umbes wiis tuhat marka perekonna peale aastast tolliraha välja anda. (Rahaminister G. Westel: Ta maksab soola pealt ennem kahekordse tolli, kui sissetulekumaksu.) See on muidugi maitse asi.

Kuid tollimaks ei ole weel kõige suurem maks, mida maksta tuleb, waid tshekipiirituse eest tuleb perekonnal keskmiselt peaaegu niisama palju maksta kui tollidegi pealt, see on — ka umbes 5 tuhat marka aastas. Mina arwan, et need summad majapidamist ennem häwinemisele wiivad, kui see summa, mida kõnealolewate normide alusel tuleks tulumaksuna välja anda. Kui weel arwesse wõtta pearahad, mida walla ja maakonna omawalitsuste eelarwete ja nende puudujääkide katmiseks kanda tuleb ja mida nii wabadikul kui ka taluperemehel mitte enese pealt üksi, waid ka teiste perekonnaliigete pealt maksta tuleb, siis teeb see kogusummas igatahes palju rohkem välja kui 740 marka, mida terve talu tulu pealt maksta tuleb. Selle juures ei ole aga weel ükski kodanline erakond küsinud, kust maksjad raha peavad wõtma ja kas see makskoorem kodanikkudele wast mitte liiga rängaks, ülearu raskeks ei lähe. Normide kohta, kus keskmisel talupidajal umbes 700 marka aastast tulumaksu maksta tuleb, loodan, et ei tarwitseks üksikasjalisi statistilisi andmeid seapõrsaste ja wõinaelade üle ette tuua, et lugupeetud rahwasaadikud selles asjas minuga ühisel arwamisel on, et need normid igatahes mitte kõrged ei ole ja ennem kui mitte mõnikord madalad, siis igatahes mõõdukad on.

Kuid kõnealolewatel tulumaksu kindlaks tegemise tabelitel on weel teine külg, mille juures natukene pikemalt tahaks peatada ja see on nimelt see iseäraline wiis ja mõõdupuu, kuidas nende järele maade tulukust põllumaade suuruse järele hinnatakse. Kuna esimese 5-e tiinu põllu juures, näituseks Wiljandimaal tiinu pealt saadaw tulu 12—16 tuhat tiinust hinnatakse, langeb see tulukus, kui maa-ala juba üle 30 tiinu ulatab, normide järele seda wõrd, et tiinust ainult 3.600 kunni 4.800 marka tulu arwatakse. Siin on tõepoolest, kui arupärimise sisseandjad tahaksid wõrrelda neid wiimaseid hindamisi esimestega, neil täieline õigus ütelda, et normidega ülekohut on tehtud wäikemaapidajatele. Sest kui wõimalik leitakse olewat suurmaapidajate tulu tiinu pealt kõige parema maa ja saagi juures hinnata ainult 4.800 marka, siis minu arwates ei võiks wäikemaapidajate tulu mitte suuremalt hinnata. Härra rahaminister tõendas kindlasti, et walitsus mingisugust poliitikat tulumaksu normide tabeli väljatöötamisel ei olla ajanud, waid siin olla ainult puht tehnilise küsimusega tegemist ja see asi olla sellepärast väga lihtne. Alusteks selle tabeli väljatöötamisel olla wõetud juba endistel aastatel tulumaksu komisjonide antud juhtnöörid, millede järele senniajani olla tulu määratud. Muuseas olla käesolewal aastal aluseks wõetud nendesamade komisjonide poolt esitatud normid enam-wähem komisjonide poolt ülesseatud alammäärade ja ülemmäärade piirides. Wõib wõimalik olla, et üksikud komisjonid tõepoolest sarnaste alam- ja ülemmääradega esinesid, kuid siin tahaksin ma küsida, kas need tulumaksu komisjonid tõepoolest oma ettepaneku tegid sarnasel kujul, kuidas normid välja töötatud, nimelt et põllu-tiinude järele tulu suurust määrata, mitte aga maaheaduse ja muude omaduste järele. Kahtlen väga selle juures. Siin ajani ei olnud tulumaksu komiteede praksis mitte niisugune ülem- ja alammäärade ülesseadmine tiinude järele tarwitusel. Tulu suurus wõis küll kõikuda teatava maksimumi ja miinimumi wahel, kuid selle juures wõeti arwesse, kui palju keskmiselt wilja saadud oli, maapinna headus jne., aga mitte tema suurus. Kunagi ei ole aga suurmaapidajate tulu sel põhjusel odawamalt hinnatud, et neil maad rohkem. Wõib olla mõne üksiku juhtumise juures on mõnes komisjonis seda tehtud, kuid minu teada ei ole selle

põhimõtte järele üldiselt mitte käidud. Minu arwates ei ole mitte õige sarnasel, walitsuse poolt maksmapandud kujul miinimumi ja maksimumi määrata. See wõtaks wõimaluse wäikemaapidajal, kellel wili ikaldanud ehk põllupind halwem, odawamate normide järele tulu hinnata ja tema peaks, olgugi et üle 30 tiinu põllumaapidajal andmete järele suurem sissetulek on olnud, wiimasesest rohkem maksta. Suurpõllupidajal on üle 30 tiinu põllumaa pealt ikkagi tiinust wõrdlemisi suurem sissetulek kui wäikemaapidajal, kuid isegi sarnasel korral, kui üksikutes komisjonides tõepoolest sarnast poliitikat on aetud ja tõepoolest kinnitamiseks niisugused normid ette pandud, ei annaks see walitsusele õigust neid sanktsioneerida. Walitsus ise ei ole nähtawasti katsunud selgusele jõuda tõeliste keskmiste tulude üle, teiste allikate kaudu, waid on tema enda seletuse järele ette pandud normid wäheste muudatustega maksta pannud. Sotsiaaldemokraatide arwates ei olnud üldse mitte soowitaw, et Riigikogu poolt walitsusele õigus jäeti keskmisi tulumormisid kindlaks määrata ja kui tulumaksu-seaduse muudatused arutusel olid, hääletas meie rühm sarnase õiguse wastu. Meie ei usaldanud niiwõrd seda walitsust, olgugi, et harilikult walitsuse ülesannete hulka wõiks kuuluda sarnaste normide määramine. Käesolew arupärimine on rühma poolt esitatud, kes ise walitsusest osa wõtab ja kelle esitaja nende normide wäljatöötamise eest ühiselt teiste walitsuse liigetega wastutust kannab. Olgugi, et arupärimist põhjendatakse teistest seisukohtadest wälja minnes, kui mina seda teeksin, kuid fakt on igatahes see, et need-samad rühmad, kes walitsusele selle õiguse andsid, needsamad leiawad nüüd, et seda õigust õieti ei tarwitata. Ühtlasi tarwitan jultust, et mõnda näitust tuua sellest, kuidaswiisi mõnedes komisjonides tulused hinnatakse, ja et sellepärast komisjonide praksise peale walitsus mitte alati toetada ei wõiks. Need on päris kindlad faktid, ka kohtulikult kindlaks tehtud, sest terwed omawalitsuse esituskogude opositsiooni rühmad, samuti ajalehetoimetaja anti laimamise pärast kohtu alla, sellepärast, et nende poolt esile toodi arwamist, et komisjonides maksude määramisel onupoja-poliitikat aetakse. Põhjust sarnaseks arwamiseks andsid järgmised asjaolud: Kellegi suurpõllupidaja mõisniku tulu arwati walla tulukomisjoni poolt 447 tuhande alla, missugune hindamine

wõrdlemisi wäga mõõdukas oli, kuna mõis üks parematest maakonnas oli. Peale selle oli mõisapidajal juustuwabrik ja linnas kaks suurt maja. Kõike seda arwesse wõttes, leiti tema tulu nii umbes pool miljonit olewat. See mõisnik andis wastulause maakonna komiteesse ja maakonna komitee leidis wõimalikuks ilma, et ta mingisuguse raamatupidamise ettenäitamist oleks nõudnud, mida mõisnikul ka ei olnud, wõi mida ta tarwilikuks ei leidnud ette näidata, — ainult ühe kaasatoodud teenija tunnistamise põhjal, et tähendatud mõisnikul mingisugust tulu ei olla olnud — tema tulu hinnata ainult 7.000 marga ümber, nii et tema tulumaksu alt täiesti wabaks jäi. Seal juures oli aga sama suurmaapidaja wili andnud 8 seemet, mida wõrdlemisi heaks saagiks tuleb lugeda ja deklaratsioonis oli tema ise kogemata seda ka üles andnud.

Kuid kõige selle peale waatamata silmanähtawalt mitte usalduswäärilise tunnustaja näituse põhjal, kes ütles, et tema peremehel ei olla mingisugust sissetulekut olnud, — selle peale waatamata, et maksualuse enda deklaratsioonis ettetoodud andmete põhjal tema tulu suurem on olnud, kui tunnustaja tõendas — kõige selle peale waatamata wabastas tulumaksu komisjon mõisapidaja täiesti tulumaksust. Sama mõisa töölised, kes tema käest palka saawad, need käiwad tulumaksu alla. Seal kõrwal maksawad wäikesed põllupidajad, kellel ainult 3—4 tiinu põldu, umbes 2000 marka tulumaksu. Sarnane oli selle tulumaksu komisjoni praksis. See tulumaksu komisjon on küll omawalitsuse poolt tema esitajatest kokku seatud, kuid kahjuks ma pean ütleva, et seal olid juhusliselt enamuses mõisnikud ja nende järeljooksikud kadakasaksad ja sellepärast on arusaadaw, et need kodanlise ja tagurlise enamuse poolt walitud esitajad ajawad tõepoolest sarnast poliitikat, mis wastuwõetaw on ainult üksikutele, jõukamatele. Isegi meie põllupidajates ja nende rühmas peaks äratama sarnane teguwiis opositsiooni, sest minu arwates ei seisa kellegi keskmise wäikepõllupidaja huwides, kui mõisapidajad saawad osalt ehk täiesti tulumaksust wabastatud, sest kindel on, et meie riigi wäljaminekud tulewad kodanikkude poolt kanda ja mida vähem üksikud jõukad neist kuludest kannawad, seda rohkem tuleb laialistel hulkadel maksta. Sarnaseid nähtusi wõiksin ma sellest tulumaksu komisjonist weel küllalt ette tuua. Ühel

taluperemehel oli wili ikaldanud, ta sai waewalt 1 seemne, see on pea täieline ikaldus. Tulumaksu komisjon aga leidis, et ei ole mitte wõimalik normidest allapoole minna ja tulu vähendada ning hinnati tema tulu keskmiste normide järele, kuna seal kõrwal mõisnikul, kelle tulu 300.000 marga alla oli hinnatud, ilma pikema jututa alla igasuguseid normisid tulu vähendati. Kui need faktid tunnistajate poolt selgeks tehti, siis seletas kaebalune kohtus, et maksu progressioon olla liiga ränk. Ei toodud kunagi sarnast wäidet, nii kui annaks suurmaapidaja põlutiin vähem tulu, kui wäikemaapidaja oma, waid taheti maksu progressiooni sarnasel teel vähendada, et suurmaapidajate tulu odawamalt hinnati. Seega oli siin tegemist kindlasihilise poliitika ajamisega ja sedasama teed on walitsus nüüd ka keskmiste tulunormide kinnitamisel käinud. Härra rahaminister tõendas küll, et walitsuse poolt siin ei olewat mingit poliitikat aetud. Ma pean aga tähendama, et nende normide maksmapanemisega on tulumaksu progressiooni väga tuntawalt pehmendatud suurmaapidajate kasuks. Teine põhjendus, mis seal ette toodi, oli see, et meie wäikepõllupidajad olla ikka kindlasti oma kohtade peal ja nad wõida rohkem maksta, kuna suurmaapidajad peawad mõisaid wiimaseid aastaid ja sellepärast oleks ülekohus neilt weel wõtta. Niisugused olid need põhjendused ja Wabariigi Walitsus on omalt poolt seda maksupoliitikat sanktsioneerinud.

Edasi kinnitas härra rahaminister, et suurmaapidamine pidada vähem tulu andma, mis olla tõendatud nende raamatupidamisega. Suurmaapidamine anda isegi niiwõrd wähe tulu, et nendegi wäikeste normide juures olla karta, et nemad ikkagi oma deklaratsiooni juurde pidawat jääma. Kui see nii on, siis see tõendab, et seal raamatupidamine niiwõrd osawasti on sisse seatud, et tema põhjal suurema osa tuludest wõib ära warjata. Ma ei suuda kuidagi uskuda, et suurpõllupidamine vähem tulu annaks, kui wäikepõllupidamine. Kui see aga tõepoolest nii peaks olema, siis oleks see kõige suurem argument selleks, et wiimased suurmaapidamised tuleks wõimalikult kiires korras likwideerida. Kuid ma ei usu sarnaste andmete sisse. Kui suurmaapidajatel aga nii osawad raamatupidajad on, siis ei oleks walitsusel mingisugust põhjust olnud tabelid sarnaselt kokku seada. Oma rühma

nimel panen ma ette järgmise üleminekuwormeli:

„Wabariigi Walitsuse seletusi Eesti rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimise peale maapidajate keskmiste tulunormide määramise asjas ära kuulates, leiab Riigikogu, et Wabariigi Walitsuse poolt kindlaksmääratud keskmised tulunormid ebaõiglasel, wäikemaapidajaid wõrdlemisi raskemini koormawad, suurmaapidajatele põhjendamata kergendusi andes, — tunnistab walitsuse seletused mitte rahuloldawaks ja läheb päewakorras edasi.“

A. Kerem (rhw.): Suurmaapidamise kui ka wäikemaapidamise wõrdlewa tulukuse kohta on küllalt andmeid Saksa kirjanduses, kuid kahjuks on need andmed ka Saksamaa oludest. Nendest andmetest selgub, et kõigetulukam just keskmise majapidamine on, kuna wäiksemad ja ka suuremad vähem tulukad on. (M. Martna (sd.): Sakslased tõendawad, et suurmaapidamine tululikum on!) Mina ei ole sellekohast puht põllumajanduslist kirjandust mitte leidnud ega lugenud ja minule ei ole seda mitte õpetatud. (J. Hünerson (põl.): Seda kirjutab Kautsky!) Noh, ja härra Martna kohta wõib ju Kautsky selles asjas autoriteet olla, aga minu kohta mitte. Kui palju just Saksamaa olud ka meil makswad on, on andmete puudumisel raske punktipealselt tõendada. Arwan, et meie mitte suurt wiga ei tee, kui ühtlast mõõdupuud suurmaapidamise ja wäikemaapidamise tulude hindamisel tarwitame, seda arwesse wõttes, et ka Saksamaal andmed liiga suuri kõikumisi ette ei näe. Praegusi ja waremalt awaldatud põhjendusi arwesse wõttes, panen rahwaerakonna Riigikogu rühma nimel ette järgmise üleminekuwormeli:

„Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletusi keskmiste tulunormide asjus, tunnistades soowitawaks, et keskmiste tulunormide kindlaksmääramisel nii wäike kui suurmajapidamises ühtlaste normide alusel talitatakse, mille juures tulu wäljarwamisel wälja ei minda mitte ainult maa pinnasuure üksustest (tiinudest), waid just maa wäärtuse ja tulukuse hindamise üksustest (puht. rbl. jne.), arwesse wõttes pidaja töö tulu, maarenti ja wõla protsenta, misjuures keskmised normid ei tohiks kõrgemale tõusta, kui maapidamisest tõelikult saadawad tulud, — läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

M. Neps (sd.): Härra Kerem oma kõnes puudutas lühidalt küsimust, et väga ebaõiglane on maksustada maapidajaid tiinude järele.

Meie riik ei ole mitte suur, aga ta pind on siiski nii mitmekesine, et tiinudearwu järele tulumaksu väljaarwamine kutsub tingimata väga palju nurinat esile. Ma tahaksin väikese näituse tuua selle kohta, kuidas asjad välja kujunewad, kui tiinude järele hakatakse tulumaksu määrama. Näitus on Saaremaalt, mis minule lähemalt tuttav. Kui Saaremaad pinna suhtes peaaegu diametraalselt poolitada, siis leiame, et saare ühel poolel on hoopis teistsugune maapind, kui teisel poolel ja selle järele talud erisuuruses. Läänepoolisel küljel on suured talud, isegi kunni 12 tiinu põlluga, mis siiski palju vähem tulu annawad, kui talud, mis teisel pool ja suuremalt osalt 3 tiinu põlluga. Kui vaatame hindamist, siis leiame, et suur talu oli omal ajal hinnatud 26 obrokirubla alla, kuna see talu, kus 3 tiinu põldu, oli arwatud 10—12 rewisjonirubla alla. Kui võrrelda 1 rewisjonirubla ligikaudu 3 obrokirublaga, siis näeme, et wahekord oli enne hoopis teistsugune. Kolm korda 12 on 36 obrokirubla 3 tiinu põllu pealt ja see, kus 12 tiinu põldu, oli arwatud umbes 26 obrokirubla alla. Need hinnad olid omal ajal määratud ja mitte just päris tuulest wõetud. (Rahaminister G. Westel: Teie segate neid rubla s i d!) Ma ei sega neid mitte sugugi. Oodake, ma seletan. Kui meie wõtame Saaremaal kõige odawama normi, see on 7000 marka tiinu pealt ja wõtame 12-tiinulise põlluga talu, siis saame sissetuleku, mis välja teeks 71.800 marka. Wõtame sealt elatismiinimumi maha, jääb järele 51.000 marka. Kui oletame, et seal on kaks alaealist hinge ja wõtame nende pealt 20.000 mk. maha, siis jääks sealt tulumaksuks 4—500 mk. Tõepoolest, see ei ole väga suur ja seda wõiks ka maksta. Sarnane summa iseenesest ei tee nii suurt meeletibedust, aga kui maksja seal juures näeb, et naabriwallas talumees palju jõukamini elab, kelle käest tema peab wilja ostma, ja, olgugi ainult 3-tiinulise põllumaaga, vähem maksab, siis läheb tema meel kibedaks ja see 4—500 mk. maksmine tundub väga raske.

Wõtame heapinnaga väikese talu, see on — umbes 3-tiinulise põllumaaga ja maksustame kõige kallimate normide järele, siis saaksime tulu 33.000 m. Arwame sellest maha elatismiinimumi, jääks

talle järele 13.000 m. ja kui tal weel mõni alaealine laps wõi keegi üle 60 a. wanake ülewal pidada on, saaks tema maksust wabastatud. Nõnda tuleb siis välja, et wäiksem ja wäärtuslikum talu saab maksust wabastatud, suurem aga räbalam, otse pool kõlbmata talu, langeb raske maksukoorma alla. See ei ole õiglane. Igaüks peab maksma tegeliku tulu järele. Kui ta deklareerib, siis maksustab maksukomisjon ometi keskmiste normide järele, sest et talupidajal mingisugust tõendust ei ole, nagu seda ka deklaratsioonis ettetoodud andmete põhjenduseks märkusena tululehes on öeldud. Kehwal talupidajal tuleb siis ikkagi anda maksu normide järele, olgugi et tema sissetulek küll palju wäiksem olla wõib, kui teisel. Deklaratsioon päästab teda ainult siis, kui temal tõendawad dokumendid oleksid. On esitatud ülemineku-wormel, kus nõutakse, et walitsus peaks tulinormi-tabeli rewideerima, siis teen ma ka ettepaneku, et rewideerimise juures arwesse wõetakse ka seda, mis ma siin tähendasin, ja kui teist mõõdupuud ei leita, siis wõiks normeerida, et endine üks rewisjonirubla wastab kolmele obrokirublale. Kuigi see päris õige wahekord ei ole, oleks see siiski õigem kui tiinudearwu järele maksustamine.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Tahan paar sõna ütelda härra Kerem'i seletuse kohta wäikestest maapidajatest, kes seletas, et wäikemaapidamine palju kasulikum olla, kui suurmaapidamine. Siin hüüdis keegi wahele, et mina toetada ennast Kautsky peale. Mina soovitaksin sellele wahelehuudjale, et ka tema Kautsky tööd uuriks. Kautsky „Agraarküsimus“ on wananenud, nagu Kautsky seda ise tunnistas, kuid mitte peasjad tema töödest. Wahelehuudjale wõin ma ütelda, et Kautsky'l on palju kogemusi ja ta on palju targem, kui wahelehuudja. Kuid mina ei tulegi sotsiaaldemokraadiga, nagu Karl Kautsky on, sest teda teie ju ei usuks. Ma toon ette kodanlise härra von der Borgh't'i, Saksa statistika büroo juhataja, andmeid. See andis peale Saksa rahwalugemist 1907 a. ühe wäikse töö välja, mille tiitel sisuliselt järgmine oli: Saksa põllumajanduse edu 1907 a. rahwalugemise põhjal. Sealt wõiksite teie, härra Kerem, tunnustusi leida. Ma ei ütle jälle mitte üksikuid arwusid, aga seal tarwitatakse arwu 1—8 ja ka wiljaandmisega on lugu nõnda, et suuremad hektari

wiisi rohkem wilja wälja annawad, kui wäiksemad. (Wahelhüüed: Aga miks ei toetanud teie seda maareformi teostamisel?) Mina toetan seda poliitilistel põhjustel ja kui teie mind sedes asjas olete jälginud, siis ei ole mina kunagi toetanud maareformi ses mõttes, et wäikemaapidamine enam kasu tooks kui suur — see oleks täielik eksiarwamine — niisuguseid mõtteid ei ole mina kunagi awaldanud. (Segased wahelhüüded keskel.) Mu härrad, ärge olge nii ärewil. Möödaläinud aastal oli Soome sotsiaaldemokraatide parteis agraarküsimus uuesti arutusel ja ka minu Soome parteiseltsimehed ja mõttewennad tulid seekord sellele seisukohale. Kui nemad lex Kallio ja lex Pulkist toetasid, siis sellepärast, et Soomes on wõimalik wäikekohti asutada, ilma et suuri lõhkuda tarwitseks. Ja Soome sotsiaaldemokraatia toetab nimetatud seadusi ja seal mõeldud wäikekohtade süsteemi sellepärast, et Soomes jõudemaad palju on, nagu ka maatahtjaid. Ka Saksa sotsiaaldemokraadid toetawad osalist wäikekohtade süsteemi, on aga suurtööstuse täieliku tükeldamise wastu, sest et Saksa riigimajandus ja rahwatoitus selle all kannataks, eriti praegustes oludes. Maade killustamine Saksamaal muudaks Saksa toitusolud weel wiletsamaks, kui nad praegu on. Seda teab Saksa sotsiaaldemokraatia ammu ja hästi.

Mis maksumääramisesse puutub, siis peaks põllutöoministeeriumil maapidajate maksuwõime kohta ometi kõige täpisepealsemad teated olema. Kord awaldasin ma juba soowi, mida ma praegu uuesti kordan, et meie põllumajapidamise kasulikkuse kohta põllutöoministeerium katselisi uurimisi ette wõtaks. Mina isiklikult ei ole selle teatawa kasulikkuse juures mitte kahelnud, ka mitte minu parteiseltsimehed, aga teiste pärast peaks niisugused katsed ja hindamised ette wõetama. Minul isiklikult ja minu parteiseltsimeestel on selge, missugune majapidamine kasulik on, kas suur- või wäikemajapidamine, aga teie nähtawasti kahtlete. Minu arwamise järele oleks põllutöoministeerium pidanud täpise raamatupidamise suurmajapidamises, üldse põllumajapidamises sisse seadma ja selle abil oleks korda läinud, selle kasulikkust selgeks teha. Ei ole ju raske ka wäikekohtade tulusid raamatupidamise teel kätte saada, muidugi tuleks siin asunikud, kellel hooneteehitamine ja asumisraskused kanda,

wälja arwata ja niisugused wõtta, kes suurtööstustega wõimalikult ühesugustes oludes töötawad. Kui teie, minu härrad, wäikemajapidamist kasulikumaks loete, mispärast annate siis meie kindralitele mõisad? Miks ei andnud Wabariigi Walitsus kindral Larka'le, admiraal Pitka'le popsikohad? Miks ta neile mõisad määras, kui wäikekohapidamine kasulikum on? Ega teie neid ometi karistada ei taha? (Naer.) Lubage weel üks näitus. Kui härra Tõnisson arwab, et wäikemajapidamine kasulikum on, mispärast püüdis ta oma „Erikat“ siis suurendada. (J. Tõnisson (rhw.): No sellest 10 taaldrist siis pidi jätkuma! Naer.) Ma ei tahtnud sellega rkl. härra Tõnisson'i mitte haawata, aga ma arwan, et ta ikka sellepärast nii talitas, et see kasulikum oli. Lubage weel, — dr. Raamot, kes ise Wigala mees on, ostis omale Tartumaal kõigesuurema talukoha, ka sellest ei aidanud, ta ostis omale Keeri mõisa, mida ta küll pärast, — au temale, — ära jagas. Ju see ikka kasulikum oli, suurt kohta omandada? Ma arwan, et härra Kerem siin wäljawõtet ei tee ja ma tahtsin just ütelda härra Kerem'ile, et suured kohad püütakse omandada just kasulikkuse pärast, aga mitte kahjude pärast. Wõtame mõisa, kus enne tükeldamist 20 hobust maa ülesharimiseks ära kulus, nüüd tükeldatult peawad seal aga 100 hobust töötama. Ma leian, et sellest hobuste rohkusest mitte rahwa majanduslist jõukust wälja lugeda ei wõi, waid see on majanduslise mahajäämise tundemärk. Kui härra Kerem tähendas, et mõned wäikesed kohad maa wäiksuse peale waatamata suurt tulu annawad, siis on see wõimalik ainult labida-süsteemi juures. Kui meie Hiina olusid tunneksime ja sealt mõne pargamehe wõtaksime, kes oma wäikese palga peal ära elab, siis ei ole see weel mingisugune tunnistus wäikekohapidamise tululikkuse kohta meil. Ka mina pidasin kord talu, ehk küll mitte kaua. (A. Jürman (põl.): Wäga kahju, et lahkusite.) Seda talu teab ka härra dr. Luiga wäga hästi, see on tema isa naabruses. (Naer.) See talu ei olnud mitte suur, mitte mõni 300-tiinu-line. Ma jõudsin otsusele, ja ma arwan, et ka teie keegi selle wastu ei waidle, et 100 lehma ühes tallis kergema kuluga talitada on, kui nad 50 tallis oleksid, kus 50 perenaist neid talitaksid. (Wahelhüüded paremalt poolt. Juhataja kõlistab.) Ma tahaksin lõpuks

weel kord iseäranis rõhutada, et põllutööstusteeringu toime paneks ametliku uurimise meie põllumajapidamise kasulikkuse kohta. See võiks selgitust tuua, mis väga tarvilik on.

A. Kerem (rhv.): Ma tahtsin ainult ühe nähtuse peale tähendada, mille juures härra Martna kindlasti eksib. Tema ei tee vahet, ütleme, tiinu tulu ja kogu maapidamise tulu vahel. Kui nüüd keegi põllupidaja omale 10 tiinu juurde saab, siis ei saa meie selle juures kuidagi oletada, et need wanad tiinud temale 20% tulu enam hakkaksid andma. Muidugi kogu majapidamise juures on tulu kindlasti suurem, kui meil on suurpõllupidamine. Kui meie aga kogu tulu üksikute tiinude peale ära jagame, siis ei usu ma, et ta iga tiinu pealt suurem oleks, kui väiketalu juures.

A. Jürman (põl.): Väga kahju, et härra Martna, kes kord kohta pidas, nüüd enam kohaomanik ei ole. (N a e r. J u h a t a j a k ö l i s t a b.) Mina arwan, kui härra Martna' l nüüd weel talu alles oleks, siis räägiks ta palju teistwiisi. Aga see küsimus suur- wõi väikepõllupidamise tululikkusest on meil alati waidlusaineks olnud, iseäranis härra Martna'ga, kes senni ikka tõendada on püüdnud, et suurmaapidamine on kasulik. Härra Martna nimetab üksikuid allikaid, millega ta oma wäiteid põhjendab, mis aga õige tundmatad on, kuna palju põhjalikumad, autoriteetlikumad allikad räägiwad ümberpööratud keelt. Härra Martna' l, kes hästi Shweitsi tunneb, ei peaks mitte see wõõras olema, mida räägib dr. Laur. Dr. Laur korraldab statistilisi andmeid üle 400 majapidamise. Tema poolt kogutud andmed räägiwad, et väikepõllupidamine suurpõllupidamisest kasulik on. Ja ma usun, et dr. Laur' i töid wõib pidada kõige autoriteetlikumaks. Kui meie kodumaa majapidamisi wõrdleme, siis peab ütleva, et suurmaapidajad ja suurtalunikud teine kord palju rohkem ära suudawad teha wäikekohtadest, sest nemad on isiklikult rohkem haritud ja mõistawad maad palju põhjalikumalt harida. Ühesugustes tingimistes töötawatés majapidamistes teeb keskmine talukoht rohkem sisse ühe maaüksuse kohta, kui mõis. Sissetulekumaksu otsekohese suurendamisega suurpõllupidamiste peale, oleks meil wõimalik mõisad mõne aastaga pankrotti wiia. Meil oleks seesugusel juhtumisel maareform maksude määramisega wõidud läbi wiia. Mõisad

oleks sunnitud olnud oma majapidamist likwideerima suurte maksude pärast. (M. Martna (sd.): Miks Teie siis oma kindralid karistate?) Ei taha, härra Martna, karistada. Kindralid, kes on omale mõisad saanud, loodawad küll tulewikus sealt kasu saada, kuid praegu tuleb alles tööd teha ja mõneski kohas juurde maksta. Härra Kerem juba tähendas, et kui väiketalu kasu toob, siis wõib suurpõllupidamine kahjulik olla. Näituseks, kui meie saame 1 tiinu pealt väiketalu juures 2000 marka sissetulekut, siis wõib ta suurpõllupidamise juures 200 marga peale alaneda, aga kui meie 100 üksust kokku paneme, toob suur kokkuwõttes ometi rohkem sisse. Selles, härra Martna, on see wahe. Kokkuwõttes annab suurmaapidamine rohkem sisse, ühe maaüksuse peale aga sissetulekut wälja arwates kas tiinu wõi wakamaa kohta, langeb sissetulek, mida suuremaks talu läheb. Kuid wäike- ja suurpõllupidamise tulukus on siin kõrwaline küsimus. Kui meie tagasi läheme tulumaksu normide juurde, siis peame ütleva, et käesolewad normid, mis awaldatud, ei wasta tegelikudele sissetulekutele. Siin on rahwaerakonnal õigus, kui ta seisukohale asub, mida meie, põllumehed, alati oleme toonitanud. Põllumehed on alati suurema maksukoormatuse all, kui teiste kutsetega seltskondlised kihid. Õige ei ole, kui öeldakse, et see maks, mis keskmise majapidamise peale tuleb, ei ole suur. Härra Jõeäär' i arwamise järele teeb see 700 marka wälja Saaremaa kohta. On andmed, mis näitawad, et põllumehe sissetulekud tegelikult wähemad on, kui teoreetiliselt wälja arwatakse. Kuidas saab ta suuremat maksu maksta? Kust ta wõtab raha? See on küsimine, mida raske lahendada on. Oma ülearuse kokkuhoidlikkuse tagajärjel wõib ta enda maksusid weel tasuda. Põllumees kulutab niiwõrd wähe, et tema selle minimaalse sissetuleku juures wõib weel osa ära anda. Põllumees ei saa sellejuures mitte niiviisi elada, kui mõni ametnik ehk mõni teise elukutsega isik. Tema ei saa omale osta riideid kauplustest, waid peab neid tundidel, kus põllutööd ei tehta, ise walmistama; põllumees ei saa neid jalanõusid kanda, mis iga teine kodanik kannab, waid käib väga tihti üsna wiletates jalanõudes. Tema peab iga oma majapidamise wäljaandmise juures piinlikult kokkuhoidlik olema ja elab osalt wana kapitaali ja endise majapidamise

arwel. Kui arwesse wõtta kõike seda, mis tulumaksuseadus lubab: maha arwata protsent põllutööriistade ja hoonete wanemise pealt, kariloomade ja hobuste amortisatsioon, siis ei tuleks wäiketalul tulumaksu sugugi maksta. Nüüd aga ei wõeta amortisatsiooni mitte õiglaselt arwesse ega saa mitte maha arwatud. Kuid see on täiesti loomuwastane nähtus. Kui põllumehel hooned kord niikaugele wananenud, et waja uusi ehitada, wõi kui tal on waja uusi põllutööriistu muretseda, siis ei suuda ta seda mitte teha, sest selleks pole kapitaali kogutud. (M. Martna (sd.): Kassaunikul on wõimalust?) Ei ole; ma ei ole seda ka mitte ütelnud, et temal on wõimalus uusi hooned ehitada. — Tähendab, meie põllumees peab hädaga läbi ajama ja on seda senni ka teinud, aga siin peab kord muutus tulema. Põllumehel peab wõimalikuks saama samades majanduslistes tingimustes elada, nagu teised harilikud kodanikud, et temal wõimalik oleks sama elatismiinimumi omale jätta. Mis puutub sellesse, et praegu wäiksemad kohad, kus töö oma jõuga ära tehakse, rohkem sisse toowad kui need talud, kus wõõrast tööjõudu tarvitama peab, siis on see seletataw tööliste palgaoludega. Ses asjas wõime oletada, et talu, kus peremees ja perenaine ise töö ära teewad, rohkem sissetulekut annab, kui teine, kus peremees peab wõõraid teenijaid pidama, sest teenijate palgad on meil kõrgeks läinud wõrreldes talu sissetulekutega. Olen wiimastel aastatel seda asja isiklikult uurinud ja kalkuleerinud ja selgusele jõudnud, et talud, mis wõõra tööjõuga töötama peawad, ei suuda neid sissetulekuid anda, mis annawad oma perega töötawad talud. Sellepärast on arusaadaw, miks wäiksemad talud maksawad rohkem tulumaksu, sest teenijate palgad jäewad seal sissetulekust maha arwamata, kuna taludes, kus wõõrad töölised, saawad nende palgad kogusissetulekust maha arwatud ja selleläbi väheneb talu tulumaksu alla käiw tulusumma.

Nii paneb praegu wõõra töölistega töötamine põllumajandused weel halwemas seisukorda, kui nad muidu on.

Edasi oleks loomulik, et meil, kus umbes pool maapinnast enam-wähem õieti hinnatud on, ja nimelt kus puhaskasurublad läbi wiidud, need maksustamise normide wäljatöötamisel saaksid aluseks wõetud. Wõib olla, tuleb ka adrasajandikud arwesse wõtta, mis igatahes õiglasem on, kui üldine põllupinna arw, sest

maapind on neil wäga mitmekesine ja liiga raske on seda maksustamise aluseks wõtta.

Nii leian mina et praegu wäljakuulutatud normid ei wasta tõelikkudele sissetulekutele, waid on neist märksa suuremad.

Meie wäiksemate talude sissetulek on sedawõrd wäike, et nad täiesti sissetulekumaksust wabastada tuleks, kui seda riigi rahaline seisukord lubaks. Igatahes suurt tulumaksu ei wõi meie wäiksed talud mitte maksta.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Siin on rkl. liige härra Martna praeguse küsimuse arutamise puhul teise suure põhimõtteliku küsimuse päewakorrale toonud. Selle arutamisel ei ole otsustawat tähendust mitte, sest meie keskmised tulunormid ei kujune praegusel ajal kahtlemata mitte selle järele, kuidas laheneb küsimus, kas on tulukam suur-, wõi wäikemaapidamine, waid need tulunormid kujunewad ikka selle järele, missugustel alustel wõi missuguse meetodi järele tarwilikka andmeid maatulukuse kohta kogutakse. Et meie maapidamiste tulukuse kohta selgusele jõuda, siis wõiks siin tekkida ometi küsimus selle kohta, kas nüüd suurmaapidamist arwata kõrgema, wõi vähema tulukuse alla. Siin wahest waadatakse tulunormide määramisel ka selle peale, et wäikesed kohad tõesti mõne arwamise järele rohkem wõiwad tulu tuua, kui suuremad ja keskmised, wõrdlemisi tiinu pealt. Isiklikult usun mina, et koguni wäikeste kohtade tulu wäljaarwamisel seda tulu liig suureks peetakse. Meil on nimelt teada, et wäikepõllupidajad suurpõllupidamistest paljude teadlaste ja põllutöötundjate arwamise järele on üle tõusnud eeldusega, et see wäikepõllupidamine oleks kultuuriline. Wähekultuuriline põllupidamine on wäikesemal kujul õige wähe tulukas ja sellepärast on siis ka meil loomulik, et iga wäikene koht iseenesest ei tea kui suurt tulu ei anna, kui mitte ei ole seal teised eeldused maapidamise kultuurilikkuse poolest. Kas on kasulik wäike-, wõi suurmaapidamine, see ei ole mitte ainult tulukuse küsimus, waid see on rahwamajandusline küsimus.

Meie ei ole maareformi mitte tahtnud kui poliitilist uuendust läbi wiia, waid meie, Eesti rahwaerakonna poolehoidjad, oleme wälja läinud sellest lähtekohast, et Eesti rahwa kultuurilise, majanduslise ja

poliitilise arenemise huwides on otsustawa tähtsusega, et Eesti maapind ei oleks mitte suurmaapidamiste all, waid läheks wäikemaapidamiste alla. See on wana asi, et suurmaapidamine on rahwale wae-nulik. Suurmaapidamine on wõimalikuks saanud alles siis, kui wõimalus oli wõo-rast jõudu ära kasutada. Õieti on suur-maapidamine tõusnud neil aegul, kui wõi-malikuks sai orjapidamine. Niikaua, kui ei olnud wõimalik wõörast tööjõudu eks-ploateerida ja ära kasutada omakasuks, ei saanud ka mitte suurmaapidamistest juttu olla. Selle järele, kui pärisorjus kadus, on kapitalistlikes majapidamistes see printsiip endiseks jäänud. Kapitalist-likus majapidamises kasutakse inimesi ära kui tööjõudu muidugi kapitalistliku maja-pidamise omaniku kasuks. Et majapida-mine teatawaid saadusi rohkesti annab, et see majapidamisele kasulik ja tulukas on, see ei tähenda weel mitte, et suurmaa-pidamine tulukam oleks kui wäike maap-idamine. Kui teatawa majanduslise are-nemise astmel näituseks Ameerika far-merite kõrswiljakaswatus annab suur-maapidajatele suuremat kasu, siis ei tähenda see weel mitte, et suurmaapida-mine iseenesest kasulik on, kui wäike-maapidamine. Niisama ei tõenda see weel mitte, et siis suurmaapidamine ka seal kasulik oleks, kus põhjalik karjapidamine majapidamise aluseks oleks. Intensiiv-sema wõi põhjalikuma majapidamise juu-res saadakse kalliwäärtuslisemaid aineid kokkuwõttes suurema wäärtusega, kui isegi kõige intensiivsem kõrswiljapida-mine seda anda suudab. Meie wõime ütelda, et kõige põhjalikumas suur-põlluma-japidamises ei suudeta suurel määral kallid aineid walmistada selle tulukusega, mida wõimaldab wäikemaapidamine. Iseäranis wõib seda tähele panna loomakaswatuses. Ükski palgaline, ka kõige parema korral-duse juures, ei suuda oma isiklikku hoolt awaldada nii suurel määral noorte loo-made indiwiidumide wäljaarendamisel, kui seda tarwis oleks ja kui seda wõib wäikemajapidamises. Wõib olla, et ainult wähekultuurilises wäikemajapidamises ei suudeta mitte nii palju isiklikku hoolt awaldada, kui näituseks meil hästiwarus-tatud karjalautadega mõisades seda näha wõis. Kui aga teie waatate Daani wäike-põllumehi, siis alles näete, missuguseid tagajärgi saawutawad nemad oma majan-dusliste wõtete, isikliku hoole ja oska-misega! Mitte ainult üksikud autorid, alates Eduard Bernstein'ist, ei kõnele sellest,

et kultuuriline wäikemaapidamine läheb ette oma wiljakuse poolest suurmaapida-misest, waid sellest kõnelewad kõik majanduslise statistika andmed. Kõikide riikide statistikad Euroopas näitawad, et aast-aastalt on tõusmas wäikemaapida-mine ning tagurpidi minemas, iseäranis pinnasuuruse poolest, suurmaapidamine. Seda näitab meile Saksa riigi statistika eriti Baadeni ja Würtenbergi statistika; seda näitab ka Prantsusmaa üldine põllu-majandusline statistika. Selle tähtsa tõsi-olu peale juhtis tähelepanu Saksa majan-dusteadlises kirjanduses awalikult sot-siaaldemokraat Eduard Bernstein. Ütlen awalikult, et seda asjaolu enne tunti; see pole mitte Bernstein'i ülesleidus. Nüüd kõneleb sellest iga tõsine majandustead-lane kindlate andmete, see on statistiliste uurimiste ja tegeliku tähelepanu põhjal. Ja seda ei näita mitte ainult üldstatistika, waid ka eriuurimised. Enne sõda awal-das Knapp põhjaliku uurimistöo selle kohta, kuidas on oma majandusliku wilja-kuse poolest kujunenud wäike- ja suur-maapidamine Preisimaal. Seal oli hulk mõisaid ära jaotatud wäikepõllupidamis-teks. Need mõisad olid mitmekümneaas-tase kindla raamatupidamisega warusta-tud olnud, ning oli aast-aastalt üles märke-tud, kui palju nemad sisse tõid, mitte ainult üksikute ainete poolest, waid ka kogu sissetuleku poolest. Need mõisad olid ära jaotatud. Mõisad jaotati aga nõnda, et anti inimestele kätte walmis kohad, nii et nad wõisid kindlasti wäike-seid kohti pidama hakata. Nüüd wõeti kokku siis kõigi nende üksikute kohtade tulu. Ja mis teie arwate: läbistikkude näi-tasid need wäikesed kohad, mis olid asu-tatud nende mõisade maa peale, kokku-wõttes, et need kohad tõid suuremat tulu, kui enne põhjalikult haritud ja korralikult peetud mõisad. See on kindla arwustiku andmete asi. (M. Martna (sd.): Ärg e rõhutage seda nii kindlasti.) Ega see ei ole mitte mõni tundeasi, waid see on arwustiku kokkuwõte, ja ei ole mitte wastolus teiste andmetega teistes maades, kus wäikepõllupidamine ülekaal-us. Seal teie näete, et kultuurilised wäi-kepõllupidamised alati suuremat tulu too-wad kui suurmaapidamised. Kui siis weel silmas pidada, et meil weel tähtsamaid momente on rahwuslikus elus, kus wäike-maapidamine kasulik, siis peame iga-tahes jaatawalt wäikemaapidamist otsus-tama. Suurmaapidamine mobiliseerib wõi paneb liikuma rahwaarwu, tema teeb ini-

mestest ainult töövahendid, kes peavad oma tööjõudu andma suurmaapidaja kasuks. (M. Martna (sd.): Suured wabrikud niisama!) See on muidugi ka üks kapiitel, millest võib kõnelda. Wäikemaapidamine teeb inimestest põlluharija, muudab neid iseseiswateks isikuteks. (M. Martna (sd.): Saunamees!) See on seesama printsii, mis Inglis elust läbi käib, kus üks elumaja ühe perekonna jaoks kasulik on kasarmust mitmele perekonnale! Seesama põhimõte käib wäikemaapidamisest läbi. Oma maad harides ei ole inimene loomulikult mitte ainult tööriist, waid tema on iseseisew kultuuriline tegur. Tema on loow isik. See on see suur wahe, mis maakorralduse juures ilmsiks tuleb. See on siis küsimus, kas tuleb meil tegemist teha suurmaapidamisega, mis inimesi õieti lihtsalt tööriistaks teeb, wõi kultuuriliste wäikemaapidamisega, mis inimestest teewad teaduslikud kultuurilised, sotsiaalse hingeeluga rahwaliikmed, kes kultuurilist arendamist rohkem wõimaldavad, kui palgalised tööjõud suurmaapidamise teistuses!

Mis suurtööstusesse — wabrikutesse — puutub, siis ei ole see ju mitte weel üldse otsustatud, missugune saatus ootab suurtööstust. Kui Siemens juba 25. aasta eest rõhutas, et looduse tööjõud auru näol koondas inimesi ühtekokku ja sundis kapitalistlikes majapidamises suurtööstusi wõimalikult koomale kontsentreerima, siis võib looduse tööjõud elektri kujul sootu wastupidiseid tagajärgi anda. Kontsentratsiooni asemel võib tulla detsentralisatsioon! Kui enne taheti suurtööstust luua, siis waliti loomulikult koht, kus oli süsi wõi muid põletisaineid olemas. Kui tuleb aga elekter igasse maija, siis ei ole tarwlik, et tööstust tsentraliseeritaks. Sellepärast ütles ka Siemens, et ei ole weel mitte öeldud wiimane sõna tööstuse tulewiku kohta! See on lühikene kokkuwõte sellest, mis suurmaapidamist oodata võib. Wiimase suurema tulukuse põhimõte aga on täiesti ekslik ja sellepärast on ka need seletused, mis aulik rkl. härra Martna suurpõllupidamise tulukuse kohta tõi, ekslikud.

Härra Martna tõi meile uuesti täna põhjenduseks suurpõllupidamise suurema tulukuse ja wäikepõllupidamise wähesse tulukuse kohta andmeid. Need on aga ainult õige wähe põhjendatud üldteoreetiliselt. Waadake meie rahwamajanduslikku arenemiskäiku ja teie peate tunnis-

tama, et isegi meil on kultuurilisi wäikemaapidamisi, mis üle käiwad oma tulukuse poolest suurmajapidamisest! Kõik meie endised mõisnikud, peale wäheste erandite näitawad, kui wähe õieti suudab suurmajapidamine tulu anda. Nemad elasid endisel ajal suuremalt osalt talumaade rentidest, ja oma metsadest, kuid läbis-tikku, nagu teie kuulsite Liwimaa üldkasuliku sotsieteedi koosolekul ei toonud need maad meie mõisnikkudele rohkem sisse kui kaks protsenti! Tulukus oli wäike. Kui neile oleksime maksusid peale pannud, siis oleksid mõisnikud oma suurmaadelt lihtsalt ära jooksnud! Mõisnikud elasid poliitiliste ja teatawate kergenduste ja reaalse eesõiguste abil, mis neile Wene riik andis. Wene riigi poliitiliste wõimude poolt anti neile eesõigus. Neil ei olnud mitte ainult kõrtsi- ja wiina ajamise ainuõigus jne. waid nendel oli ka teatawate maksude poolest kergendusi. Kui need suurmajapidajad oleksid tõesti pidanud maksusid maksma ühel jõul ja ühtlaselt wäikemaapidajatega, siis ei oleks nad selles seisukorras püsinud. Sellest on näha, et meie kultuuriline wäikemaapidamine praegugi ära wõidab suurmaapidamise. Mis nüüd meie suurmaapidamise tulukuse kohta ette toodi, siis on see igatahes palju wäiksem kui wäikemaapidajatel. Mina isiklikult usun, et just need suurmaapidamised, kus majandusline organisatsioon mitte kõige kõrgemale tõiusele ei ole wiidud, palju wähem tulu toowad kui meie kultuuriline wäikemaapidamine. Muidugi ei oleks meil just mitte põhjust neile wastu tulla ja neile wähe-mat tulumaksü määrata. Meil peab õige rahwumajandusline seisukoht olema, et ühtiustada maksusid kõikide maapidajate peale. Nii oleksid need maapidamisüksused, mis mitte ei ole küllalt tulukad, iseenesest sunnitud likwideeruma, et nad maad annaksid uutele pidajatele, see on neile, kes maad tulukamalt ära kasutaksid. See oleks rahwamajanduses wäga tähtis, sest et sarnased majapidamised wõimalikult rohkesti annawad seda, mis kultuurinimesele elamist wõimaldab. Sellest seisukohast wälja minnes olen ma selle poolt, et keskmised tulunormid peaksid meil ühtlased olema wäike-, kui ka suurmajapidamise kohta. Peaksid need maksud suurmaapidamisele raskemad olema kui kultuurilisele wäikemaapidamisele, siis wirgutab see suurmaapidajaid ülesse oma majapidamist tulukamaks tege-ma. See sunniks neid maad teisiti harima

ja jaotama. See oleks tähtsam ja wastu võetavam, kui et ka edaspidi meie hakkaksime kunstlikult seadusandlisel teel maid wõõrandama. Seesugune majandusline ewolutsioon on palju soovitamam ja wähest hakkawad need suurmaapidajad teisiti reageerima. See on ka õige, mis Saaremaa esitaja rkl. Neps tähendas, et just tulunormide ühtlustamine ekslikkudel alustel halba meeoleolu sünnitab ja ka riikliselt mitte hea ei ole. See sünnitab kibedust ja wastuseismist ka teistes asjades, nõnda et omawahelisi hõõrumisi asjata tõuseb. Seda kõrvaldada wõiks sellega, et keskmised tulunormid wõimalikult õiglaselt kindlaks määratakse ja et siin mitte ühe ega teise ringkonna peale koormaid ei weeretataks, ja et järjest rohkem ei wõtaks maad niisugune meeoleolu, mis Eesti riikluse ja Eesti riigi vastu, waid et mitte ainult sümpaatiat ei tuntaks, waid rohkem ja rohkem waimustust.

Juhataja **K. Päts**: Sõnawõtjaid rohkem ei ole. Sisse on tulnud järgmised ülemineku-wormelid: rkl. Jõeäär'e poolt: „Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek: Wabariigi Walitsuse seletusi Eesti rahwaerakonna Riigikogu rühma arupärimise peale maapidajate keskmiste tulunormide määramise asjas ära kuulates, leiab Riigikogu, et Wabariigi Walitsuse poolt kindlaks määratud keskmised tulunormid ebaõiglasel, wäikemaapidajaid wõrdlemisi raskemini koormawad, suurmaapidajatele põhjendamata kergendusi andes, — tunnistab walitsuse seletused mitte rahuloldawaks ja läheb päewakorras edasi“.

Rkl. Kerem'i poolt on järgmine ülemineku-wormel ette pandud:

„Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletusi keskmiste tulunormide asjus, tunnistades soovitawaks, et keskmiste tulunormide kindlaksmääramisel nii wäike, kui suurmaapidamises ühtlaste normide alusel talitatakse, mille juures tulu wäljarwamisel wälja ei minda mitte ainult maapinna suuruse üksustest (tiinudest), waid just maawäärtus ja tulukuse hindamise üksustest (puhaskasurublad jne.) arwesse wõttes pidaja töötulu, maarenti ja wõlaprotsente, misjuures keskmised normid ei tohiks kõrgemale tõusta, kui maapidamises tõelikult saadawad tulud, — läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

Et mõlemad ülemineku-wormelid ühtlaselt motiweeritud on, siis ei saa ma kumbagile eesõigust anda ja panen nad hääletamisele selles järjekorras, nagu nad on sisse tulnud. Sõna on rkl. Jõeäär'el hääletamise motiivide kohta.

A. Jõeäär (sd.): Härra Keremi poolt ette pandud ülemineku-wormelis on awaldatud soowi, et walitsus teatawad juhtnõõrid wõtaks aluseks nende normide muutmisel. Ma pean tähendama, et kui see ülemineku-wormel sarnasel kujul vastu wõetakse, siis tekib mingisugune arusaamatus. Maksu tuluseaduse järele peawad saama need keskmised normid igal aastal enne 1. jaanuari rahaministri ettepanekul kindlaks määratud. Kui nüüd wanad normid sarnasel kujul nagu nad „Riigi Teatajas“ on wälja kuulutatud, maksaks, siis selle soowiwalduse korral ei ole walitsusel wõimalik käesolewa aasta kohta neid muudatusi ette wõtta ja meie seisame siis selle fakti ees, et see soowiwaldus wõiks juhtnõõriks olla tulewa aasta kohta, ja sellepärast ei saa meie rühm selle ülemineku-wormeli poolt hääletada.

Juhataja **K. Päts**: Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'e poolt sisseantud ülemineku-wormel. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle ülemineku-wormeli poolt on hääletanud 23 ja vastu 33 häält, sellega on see ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb nüüd rkl. Kerem'i poolt sisseantud ülemineku-wormel. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Selle poolt on hääletanud 36 ja üksikud vastu, nii et see ülemineku-wormel on vastu wõetud.

4. Koosoleku lõpetamine. Koosolek on kestnud juba üle 3. tunni. Kui koosolekut soowitakse lõpetada, siis..... (Hüüded: Lõpetada! Waheaeg!) on tehtud 2 ettepanekut: waheaeg määrata ja koosolek lõpetada. Ma panen hääletamisele ettepaneku waheaega määrata. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Teine ettepanek on koosolekut lõpetada. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

5. Õhtupoole koosoleku päewakorra täiendamine. Enne, kui koosolekut lõpetada, paluksin veel teatawaks wõtta, et Wabariigi Walitsuse poolt on soowiawaldus tulnud, et Riigikogu õhtupoole koosoleku päewakorda wõtta esimesteks punktideks praeguse päewakorra punktid 18, 19 ja 20, see on arupärimised ja küsimised Küselile armuandmise asjus. (Hääletatakse.) See ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.
Koosolek lõpeb kell 1.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Päts.**

Abisekretäär **W. Pezold.**